

ÚJRAFOGALMAZNI A RURALITÁST A KÖZÖSSÉGI MÉDIÁBAN

Digital rurality: Producing the countryside in online struggles for rural survival

Anna Sofia Lundgren – Anna Johansson

Anna Sofia Lundgren és Anna Johansson közös tanulmánya¹ a vidékpolitikák, valamint a ruralitás újrameghatározását taglalja, svédországi rurális közösségek Facebook oldalain, valamint csoportjaiban közzétett tartalmak tükrében. A tanulmány elsődleges célja a svéd vidéki területek újradefiniálására és előmozdítására irányuló kollektív küzdelmek feltárása volt az olyan vélt fenyegetések fényében, mint a leépítés, munkanélküliség, természeti károk, a vitatott vidékpolitika és a városi normák.

A szerzőpáros a közösségi médiát vizsgálta, pontosabban azt, hogy rurális beállítású vagy rurális környezetben élő közösségek hogyan kommunikálnak helyi politikai üzeneteket a Facebookon. A vizsgálatba olyan közösségeket vontak be, amelyek időnként vidékpolitikát folytattak olyan értelemben, hogy megvitatták a vidéki területre vonatkozó politikákat, a vizsgálat során pedig elsősorban azokra a politikákra figyeltek, amelyek a vidékiség (újra)meghatározására irányultak. A szerzőpáros arra kívánt fényt deríteni, hogy ebben az online kontextusban hogyan alakult a vidék jelentése, milyen konkrét digitális gyakorlatokat és diskurzusokat alkalmaztak a közösségek ruralitás újraértelmezésére.

Problémameghatározás: a vidék reneszánsza?

A szerzőpáros állítása szerint Svédországban megnőtt a vidék iránti érdeklődés, amely trend a rurális világ fennmaradásáért küzdő civil mozgalmakban is megjelent. A tanulmány szerint utóbbi civil mozgalmak az elmúlt időszakban gyakran a közösségi médiában szerveződnek – Svédországban is számos olyan fórum létezik, amelyet kisebb-nagyobb közösségi ügyek megtárgyalására hoztak létre. A kutatók

¹ Anna Sofia Lundgren – Anna Johansson: Digital rurality: Producing the countryside in online struggles for rural survival. *Journal of Rural Studies*, 51 (2017), pp. 73–82.

ezért arra voltak kíváncsiak, hogy vajon ezek a közösségi média gyakorlatok csupán viszonzatlan vállalkozások a vidéki lakosok részéről, vagy ez valójában része egy politikailag jelentős tevékenységnek. A tanulmányban ezért a vidék megmaradását célul kitűző vidékpolitikákat elemezték, és arra voltak kíváncsiak, hogyan zajlik a vidékpolitika a közösségi médiában, illetve a közösségi médián keresztül – kiváltképp a Facebookon.

A szerzőpáros külön fejezetben – *Social media activism and online rural social movements* – tárgyalja a közösségi média aktivitás és az online rurál mozgalmakat közti kapcsolatot. A tanulmány szerint a közösségi média a kollektív fellépés egyik kiváló eszköze, amely mozgalmak, tüntetések során is használható. Az eddigi vizsgálatok alapján elmondható, hogy két típusú narratíva figyelhető meg a közösségi médiában szerveződő civil mozgalmak kapcsán. Az első típusú narratívához azok a mozgalmak tartoznak, amelyeket teljes mértékben a közösségi média kondicionál, s amelyek során az offline és az online gyakran összemosódik. A másik narratíva szerint annak érdekében, hogy megértsük, hogyan működik a civil mozgalom, azokat az offline szociális kötélekeket is meg kell vizsgálni, amelyek összefogják az egyéneket. Emellett több tanulmány felfigyelt arra, hogy a közösségi média szerepet játszik a mozgalmak során fejlődő identitás kialakításában.

A szerzőpáros arra is felhívja a figyelmet, hogy általában városi környezetben vizsgálják a közösségi médián keresztül történő aktivizálódást, ám vannak olyan tanulmányok is, amelyek a témát rurális környezetben elemzik. Mivel a közösségi média képes olyan felületet biztosítani, ahol a pozitív szerkezeti változtatások narratíváit meg lehet osztani, kulcsfontosságú felület lehet a vidéki közösségek szociokulturális fenntarthatóságában. Emiatt úgy látszik, a közösségi média nagyobb szimbolikus jelentőséggel bír a kis közösségek számára, mint a városi területeken – noha veszélyt is jelenthet ezen közösségek számára.

Hogyan lehet a rurális csoportok közösségi médiajelenlétét elemezni?

A tanulmány *szakirodalmi – Célok, módszertan és anyag* című – fejezete részletesen bemutatja a módszertant, az elemzett csoportokat és oldalakat, valamint azt, hogyan működnek ezek a csoportok, oldalak. Az elemzésbe három Facebook oldalt és négy csoportot válogattak be: egyes oldalak-csoportok adott közösségnek szóltak, mások az egész országban gyűjtöttek követőket; négy a vizsgálati elemek közül a vidéki térségek körülményeinek fejlesztésére koncentrált, míg a többi háromnak

sokkal lokálisabb jellege volt. A kutatók a Netvizz alkalmazást használták az adatok begyűjtésére, azaz az oldalakon 2016 áprilisáig közzétett összes, 18603 post tartalmának, valamint az ehhez kapcsolódó metaadatokat, hozzászólásokat, like-ok és megosztások számának begyűjtésére. Emellett képernyőképeket készítettek az oldalakról, csoportokról, hogy a felületek dizájnát és esztétikáját is elemezzék.

A tanulmány *elméleti megközelítéseket tartalmazó* fejezete szerint a szerzőpáros a diskurzuselméletből indult ki, és a diskurzust úgy határozza meg, mint a jelentés ideiglenes konfigurációja egy adott területen. A tanulmány úgy tekint a diskurzusokra, mint a világ megértésének módjai, amelyek nemcsak nyelvi dimenziókat tartalmaznak, hanem olyan anyagi tárgyakat, helyeket, pozíciókat, szabályokat és konvenciókat, amelyek hatással vannak, illetve amelyekre hatással van a jelentésadás. E tekintetben a diskurzusokat egyszerre építik, de körül is határolják a különböző médiaplatformok és kommunikációs technológiák. A szerzőpáros a vizsgálat során elsősorban azokra a diskurzusokra koncentrált, amelyek a Facebook anyagokban fellelhető interakciók formáját és tartalmát alakították. Ezen interakciók a csoporttagok vagy Facebook oldalak követői szempontjából nagyon megfontoltak és szándékosak lehetnek, ám azok mindig az adott időszak jelentésrendszerének hatása alatt is állnak, hangsúlyozza a tanulmány.

A *Tér és hely a digitális és fizikai között* című alfejezet a szerzőpáros térfelfogását írja körül, kitérve arra, hogy a tér sohasem statikus vagy fixált, hanem mindig dinamikus és eredendően átpolitizált. A szerzőpáros egyetért azon kutatókkal, akik szerint a digitális média technológiák térnyerése nem tette elavulttá a földrajzi helyeket, a média és a fizikai-földrajzi helyek állandó kölcsönhatásban vannak.

A digitális vidék építése

A tanulmány *A digitális ruralitás három diskurzusa* című fejezete a kutatási eredmények első csomagját mutatja be. E fejezet szerint a vizsgált anyagban folyamatosan megfigyelhető a centrum-periféria problémakör: a centrumhoz kapcsolódó helyekre és személyekre úgy tekintettek, mint akik könnyebben hozzáférnek a hatalomhoz, tudásprivilegiumokhoz, mint a perifériához köthető helyek és személyek. Ám a különböző csoportok, oldalak másképp álltak ehhez a problémakörhöz, és részben más célokat tűztek ki, az egyes kontextusokban uralkodó diskurzusoktól függően.

A szerzőpáros három uralkodó diskurzust különített el, amelyek közül az elsőt az *Egyesüljetek! A mozgósító fellépések diskurzusa* alfejezet tárgyalja. A szerzőpáros

szerint minden vizsgált csoportban és oldalon tetten érhető volt egy kezdeti motiváció, amely a vidéki térségeket érintő, a centrum-periféria problémakörhöz illeszkedő veszélyekkel kapcsolatos érzések és vélemények kifejezésére vonatkozott. Már magát tényt, hogy ezek a csoportok létrejöttek, lehet ebből a motivációból eredtetni, lehet úgy is értelmezni, mint olyan tettet, amely digitálisan, emberek összekapcsolása által lehetővé teszi kollektív identitások kialakulását. Ez az összekapcsolás lehet politikai aktus vagy a mobilizáció embrionális formája. Az alfejezet szerint a mobilizáció nemcsak az emberek online összekapcsolásában merül ki, sokkal konkrétabb formában is megjelent azokban a posztokban, amely közös akciókra hívták az egyéneket a digitális téren kívül – tehát ezek a csoportok, oldalak nemcsak vélemények megosztására, emberek közelebb hozására alkalmasak, hanem az offline világban zajló tettek koordinálására és ezekről szóló információk terjesztésére is. Azon csoportok, oldalak, amelyek ezt a diskurzust követték, hajlamosak voltak követőiket, tagjaikat olyan harcosokként pozicionálni, akik azért egyesültek, hogy a fizikai világban egy adott célt elérjenek – tehát ez a diskurzus azáltal, hogy koordinálta, egyesítette az offline világban zajló eseményeket, azt az érzést erősítette, hogy az adott közösség nemcsak az online térben létezik. Ezért a diskurzus erősítette az egyéneken a valahova tartozás érzését, miközben úgy kritizálta a politikai döntéseket, a hatalmi pozícióban levő embereket viselkedését, mintha a közösség teljes nevében szólalna fel. Ez diskurzustípus azon digitális gyakorlatokat részesítette előnyben, amelyek az információgyűjtésre és -terjesztésre irányultak, amely gyakorlatokat szükségesnek tartottak a megalapozott vélemények és igények kialakításához.

A második diskurzustípust a *Vidék felélénkítése: Az újra-ábrázolás diskurzusa* című alfejezet összegzi. A szerzőpáros szerint noha a mobilizációra vonatkozó diskurzus lehet élénkítő is, a felélénkítő diskurzusokat ők külön diskurzustípusként határozták meg, és az újra-ábrázolás diskurzusának nevezték. Ennek a diskurzusnak a célja a vidék negatív, problematikus ábrázolásának az ellensúlyozása, egyfajta részben tudatos stratégia az uralkodónak vélt hely és tér eszmék ellentételezésére. Az ebbe a diskurzusba illeszkedő gyakorlatokat között találjuk például a vidék szépségeit és erősségeit, vagy vidéki munkákat bemutató képek megosztását. Ám ezen, általában az idilli vidéket ábrázoló képek nem reformálták meg a vidék bemutatását, hiszen az idillikus bemutatás nagyon népszerű, hanem arra voltak használhatóak, hogy a negatív ábrázolást csorbítsák, hogy alternatívát kínáljanak a domináns, problematikus ábrázolás helyett. Hasonló gyakorlat volt a követendő példák bemu-

tatása, amely jelentős a vidéki identitás szempontjából. Ez a diskurzustípus azt sugallta, hogyha nincsenek olyan alanyok, akikkel azonosulni lehet – személyek, akik a vidéki életet választották és örülnek is ennek – akkor a vidéki lakosok gyakran az uralkodó eszméknek voltak kitéve, annak az eszmének, hogy a vidéki lakosok hátra vannak hagyva. Ezen portrék nemcsak a pozitív ábrázolást erősítették, hanem az egyének pozitív fejlődését artikulálták, a törekvéseiket és erőfeszítéseiket. Ugyanezen gyakorlatok közé tartozik annak hangsúlyozása, hogy a vidéken rengeteg izgalmas dolog történik.

A harmadik diskurzustípust a *Nem! A frusztráció diskurzusa* című alfejezet taglalja. Ezen diskurzus a jelenlegi helyzetet mélyen igazságtalannak, alanyait mélyen félreértettnek és bántalmazottnak, ellenfeleit pedig alkalmatlan, erkölcstelen vagy egyszerűen ostobának tüntette fel. Ezt a diskurzust gyakran populista érvelések struktúrálták, megjelent a mi csoportunk és a mások közti különbségtétel, a más csoportokat pedig gyakran bírálták, heccelték, a posztok pedig gyakran érzelmileg túlfűtöttek voltak. A szerzőpáros szerint a frusztráció kifejezésére egyrészt szavakat, iróniát, másrészt halmozott felkiáltó/kérdőjeleket, nagybetűket, emojiakat használtak. A frusztráció megjelenik a centrum-periféria problémakör mentén is: a vidék tévesen leértékeltként van prezentálva, amely azonban természeti erőforrások jogos örököse, azon erőforrásoké, amelyekből a teljes ország részesül – utóbbi érv a vidéki identitás, büszkeség erősítését is szolgálja. A vidéket gyakran ábrázolják azon társadalmi csoportként, amely a városi lakosság kiváltságait munkájával lehetővé tette, a mi és a mások elkülönítése során pedig gyakori a kritika, de megjelenik a fenyegetés és a rasszizmus is. A szerzőpáros kiemeli, nehéz a frusztráció diskurzusának számos megnyilvánulását nem a munkásosztály helyzetéhez kapcsolni, amely a globalizáció nyomán az elismerés visszavonásának van kitéve.

A szerzőpáros szerint a három elkülönített diskurzustípus bemutatja, hogy a vizsgált oldalak és csoportok hogyan művelik a vidékpolitikát, illetve igazolja, hogy a Facebook hozzájárul a kollektív identitás kialakulásához, amely identitás gyakran a városi kívülállókkal szemben alakul ki.

Az eredmények második csomagját – amelyek a közösségi térben kialakult ruralitásra vonatkozik – a *Műveljünk digitális ruralitást* fejezet összegzi. A szerzőpáros szerint a korábban taglalt három diskurzustípus két fajta vidéket ábrázol: a haldokló és a virágzó vidéket. A tanulmány szerint az elemzett csoportok és oldalak mindegyikén megjelent mindkét vidéktípus, és hasonlóan, mind a három diskurzus-

fajta hozzájárul e két típus építéséhez. Emellett, mindkét vidéktípus a fizikai-földrajzi és digitális tér kereszteződésében alakult ki. A szerzőpáros kiemeli, a haldokló és élő vidék dichotómia már korábban is elterjedt volt a vidékkutatásban, azonban, állítják, az elemzésük számos különbséget felmutat az előző vizsgálódásokhoz képest.

Az első vidéktípust a *Haldokló vidéki térségek* alfejezet mutatja be. A szerzőpáros szerint haldokló svéd vidék képét narratív módon idézték elő, azzal a céllal, hogy bemutassák mi várható, amennyiben nem hoznak megfelelő intézkedéseket. A kép egy retorikai érv volt, amely legitimálta a kétségbeesettek követeléseit és cselekedeteit. A haldokló vidék sohasem volt romantizálva, hanem a centrum-periféria logika mentén mutatta be a rurális környezetet, azt a félelmet, hogy a nemzetállam elfeledkezik arról és láthatatlanná válik. A mobilizáló diskurzustípus ezt a vidéktípust az elérni kívánt politikák motorjaként használta: a haldokló vidék bemutatása arra ösztönözte az embereket, hogy közösen lépjenek fel, és tegyenek valamit. A hagyományos vidéki életforma hanyatlásával, a rurális környezet új szerepet kell magára vállaljon: egyrészt lehet a turistáké, másrészt a környezetvédelmi szempontból kétes rendszerek dömpingalapjává válhat. A frusztráció diskurzusa utóbbi elképzelésre kapcsolódik, olyan térként ábrázolja, ahol az emberek bármit hajlandóak megtenni azért, hogy gazdaságukat életben tartsák. Az újra-ábrázolás diskurzusa, noha direkt módon nem járult hozzá a haldokló vidék építéséhez, közvetlenül mégis erősítette azt, olyan képek közzétételével, amelyek nem ábrázoltak embereket, vagy olyan közösségek bemutatásával, amelyek a társadalmi összeomlás szélén álltak.

Az *Élő vidék* alfejezet a második vidéktípust tárgyalja, amely narratíva azt hivatott bemutatni, hogy a vidék nem haldoklik, régimódi. Ez a narratíva a vidéki emberek és vidéki élet „valós” kapacitásait mutatta be, megpróbálva reményt adni. Az újra-ábrázolás diskurzusa nagyon produktív volt eme vidéktípus építésénél, az alternatív képek közzétételével a centrum-periféria eszméit igyekeztek rombolni. A mozgósítás, valamint a frusztráció diskurzusa is hozzájárult az élő vidékkép kialakításához, gyakran azonban nem kifejezett érvekkel, hanem implicit és performatív módon tették ezt: azáltal, hogy bemutatták mit tehetnek a jelenlegi vidékpolitikák a rurális élettel tekintést nyújtottak abba is, hogy milyen volt egykor, és milyenné válhat a vidék. Ilyen értelemben, állítják a szerzők, minden vizsgált csoport és oldal bizonyítéka az élő svéd vidéknek, működésük, aktivitásuk igazolja, hogy élénk érdeklődés övezi a vidék problémáit. Az élő vidéket erősíti a szerzők szerint a posztokban

megjelenő érzelem, amely egyáltalán nem volt ritka – igaz a három diskurzustípus különbözőképpen artikulálta az érzelmeket. A szerzők szerint azok a Facebook oldalak vagy csoportok, amelyek az általános városi normák ellensúlyozására hoztak létre, mind az élő vidék képét építették. Azok a csoportok/oldalak, amelyek egy vidéki életet érintő fenyegetés hatására jöttek létre, inkább a frusztráció levezetésére voltak alkalmasak.

A szerzőpáros összegzőként kijelenti, hogy a Facebook csoportok és oldalak teret biztosított olyan vidékpolitikáknak, amelyek részben elkerülték a vidékpolitika hagyományos fórumait, és amelyek a svéd vidék és a rurális élet problémáit taglalták. Mindegyik csoport és oldal egyenértékűséget hozott létre az érzékelt perifériákon élő egyes alanyok között, miközben az országos vagy regionális központokhoz kapcsolódó politikai, gazdasági erőkkal szemben pozicionálta őket. A szerzők szerint a kutatók már korábban felhívták a figyelmet a lokális terek jelentőségére, és ahogyan ezek aktívan és eltérően fogalmaznak meg átfogó globális trendeket, azonban szerintük nemcsak a fizikai terek, de a digitális terek is befolyásolják azt, hogy ezen globális trendeket hogyan értik meg az emberek. A tanulmányban elkülönített három diskurzustípus közül a mozgósító diskurzus és frusztráció diskurzusa olyan politikát folytatott, amelyekben az emberek csak részben függték mások döntéseitől, és olyan embereket is megcéloztak, akik nem rurális területen éltek. Ezzel szemben az újra-ábrázolás diskurzusa másképp működött: nem támasztott követelményeket a meghatározott másokkal szemben, hanem olyan politikát folytatott, amely megpróbálta alternatívák felkínálásával, digitális terek létrehozásával megváltoztatni a vidék megítélését, miközben arra hívta fel a figyelmet, hogy az aktuális, urbánus normák jelentik az ellenséget.

A szerzőpáros kiemeli, hogy noha az offline reprezentációra jellemző a haldokló és élő vidék dichotómia az online térben is megjelenik, a Facebook mégis befolyásolja azt, ahogy a ruralitás, a vidék küzdelme megjelenik, és szélesebb képet nyújt a vidékről. Egyrészt képes nagyobb közösségek összefogására, az alulról szerveződésre, a fellépésre való felszólításra, másrészt a pozitív önkép kialakítását is elősegíti. A szerzők emellett kiemelik, a Facebook csoportok – noha befolyásolhatják a vidékpolitikát – veszélyt is jelenthetnek a rurális közösségre: a különböző problémák mentén létrejövő, azonos gondolkodású embereket tömörítő csoportok a közösségekben kisebb csoportokat alkothatnak, és a vita ellehetetlenülését eredményezhetik.